האזינו

שבת תשובה

א. עה"פ „האזינו השמים וגו' ותשמע הארץ" אי' בספרי: „לפי שהי' משה קרוב לשמים לפיכך אמר האזינו השמים, ולפי שהי' רחוק מן הארץ לפיכך אמר ותשמע הארץ".

והנה מובן, דכמו שבכל ענייני התורה (מלשון הוראה [1]) ישנה הוראה לכל או"א מישראל, כן גם בדבר זה, „שהי' משה קרוב לשמים" — הוראה בזה לכאו"א בעבודתו [2], והיינו כי כיון שב„כל [3] נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי' משרע"ה כי הוא מ־שבעה רועים כו' כללות כולם" לכן כאו"א יכול להגיע עכ"פ „לאפס קצהו ושמץ מנהו" [4] מדרגות משה שהתורה הדיעה אודותם לנו, ובנדו"ד — להיות „קרוב לשמים". וכיון שיכול להגיע — מובן שמחוייב להשתדל בזה שהרי עבודת האדם צ"ל „כמאן דבעי ל־מעבד" [5].

וצלה"ב: איך הוא ביכולת כאו"א להגיע להיות „קרוב לשמים"? ולא עוד אלא שמחוייב להגיע לזה?!

גם צלה"ב: דובר כמ"פ [6], אשר תוכ־נה של כל סדרה שקוראים בתורה, שייך הוא להזמן שקוראים אותה. שמזה מובן בנדו"ד, כי הוראה האמורה — שעל האדם להיות „קרוב לשמים" — שייכת במיוחד להזמן שקוראים פ' האזינו — שבכו"כ שנים (כבשנה זו) קוראים אותה בעשי"ת (שבת תשו־בה) [7]. וצ"ל, מהי השייכות דהוראה זו — להזמן דעשי"ת בכלל, ושבת תשובה בפרט?

ב. ויובן בהקדים שהשבת שבין ר"ה ליוהכ"פ נקרא בשם „שבת תשו־בה" ועפ"י הידוע [8] דהשם של כל דבר מורה על תוכנו וחיותו של ה־דבר, מובן שתוכנו של שבת זה הו"ע התשובה.

ואף שבפשטות נקרא כן להיותו א' מעשרת ימי תשובה; אמנם, מכיון שכל עניני התורה הם בדיוק, הנה מזה שקבעו שמו של היום — „שבת תשובה", מובן כי שייכותו לענין ה־

---

1) זח"ג נג, ב. גו"א ר"פ בראשית בשם הרד"ק.

2) ובפרט עפ"י הידוע בענין לימוד האזינו ע"י כאו"א כו' (ראה סה"ש תש"א ס"ע 56, ס' התולדות מהר"ש ע' 74. ס' הזכרונות פכ"ט ממהר"ל מפראג בזה).

3) תניא רפמ"ב.

4) תניא פמ"ד.

5) ראה כתובות סז, א.

6) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב. אוה"ת ר"פ נצבים. ועוד.

7) ובשאר השנים חל בהר' ימים שבין יוהכ"פ לסוכות. ולהעיר מסיפור הידוע שפעם למחרת יוהכ"פ אמר כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע „איצטער ערשט דאַרפן תשובה טאָן" (הובא ונתבאר בהקדמה לקונ' צו — נדפס בסה"מ תש"ט ולקמן ע' 400). וראה לקמן הערה 31.

8) ראה או"ת (להה"מ ג"ע) ס"פ בראשית ד, ב ואילך. שעהיוה"א פ"א.

תשובה היא לא רק בזה שהוא יום א' מעשרת ימי תשובה, אלא גם מצד ענין השבת שבו: להיותו השבת של העשי"ת, יש בו מעלה מיוחדת בענין התשובה, יתירה על שאר הימים מ־עשי"ת.

וגם להדיעה[9] שהשם הוא "שבת שובה" (ולא "שבת תשובה") — שלכאורה נקרא כן ע"ש ההפטרה המתחלת "שובה ישראל"[10],

הרי מזה גופא שקבעו ההפטרה "שובה ישראל" — שתוכנה ענין ה־תשובה — לשבת זה, מובן ששבת זה שייך במיוחד לענין התשובה.

וכדמוכח גם מהמובא בפוסקים[11] ד"גוהגין שאין נער אומר ההפטרה שובה ישראל" — אף שכל ימות השנה אומר גם קטן ההפטרה.

כי קביעות ההפטרה ד"שובה ישראל" בשבת זה אינה מצד שייכות ההפטרה להפרשה שקוראים בתורה (כברוב ההפטורות), אלא מצד התוכן של הזמן שהוא ענין התשובה[12].

ומכיון שכן, הרי מובן שאין מקום לקטן — שפטור מכל המצות[13] ומ־מילא אין שייך אצלו (שלימות) ענין התשובה[14] — שיאמר ההפטרה ד־"שובה ישראל"[15].

ועפ"ז י"ל, שהשבת נקרא "שבת

---

9) ס' המנהגים (לר' יצחק אייזיק טירנא — מנהגי עשי"ת). מטה משה (עניני עשי"ת אות תתלג). מטה אפרים (סתר"ב סעי' מ). וכן הובא השם בשו"ע אדמוה"ז סרפ"ד ס"ח. סתכ"ט ס"ב. אבל בסתקפ"ב ס"ד הובא בשם "שבת תשובה". וכ"ה בס' האגור (הל' ר"ה אות תתכב). מהרי"ל (הל' עשי"ת), שירי כנה"ג (לטור סי' תר"ב). וכן נרשם בכי"ק רבותינו נשיאינו על הדרושים דשבת זה שראיתי.

ב' הדיעות הובאו בס' נהג כצאן יוסף (עניני שבת תשובה).

10) ראה בס' המנהגים ומט"מ שבה־ערה הקודמת.

11) מהרי"ל שם. שירי כנה"ג שם. מט"מ שם (הובא כמג"א או"ח סרפ"ב סקי"ב). שו"ע אדמוה"ז סרפ"ד ס"ח בשם "ויש נוהגין".

12) ראה שו"ע או"ח סי' תכח ס"ח וברמ"א שם.

13) חגיגה ב, סע"ב.

ואף בקטן שהגיע לחנוך — הרי זה מצותי' דאב לחנך בנו, אבל הקטן עצמו פטור (הל' ת"ת לאדמוה"ז בתחלתו).

וגם לדעת התוס' (ברכות מח, א ד"ה עד שיאכל) דהקטן נקרא "מחוייב בדבר מדרבנן" — מובן שאין לומר שבו החיוב בשלמותו.

14) רמ"א או"ח סו"ס שמג. שו"ע אדה"ז שם.

ומה ש"מ טוב לו שיקבל ע"ע איזה דבר לתשובה ולכפרה" (רמ"א ואדמוה"ז שם) — מובן שאי"ז שלימות ענין ה־תשובה (שלכן די "איזה דבר") ובפרט שי"ל דאין עניגה של תשובה זו למנוע עונש (דכיון שעשה העבירה בעת קטנותו, הרי לאו בר עונשין הוא); אלא להסיר הלכלוך והפגם דמעשה החטא (בתבאר באורוכה בהתועדות דש"פ בלק תש"ל (נדפס בלקוטי ביאורים לתניא (להר"י שי' קארף) ח"ב ע' רסה ואילך)).

15) בשו"ע אדה"ז (או"ח סרפ"ד ס"ח): "ויש נוהגין כבוד וסלסול במרכבה כו' שלא יפטיר אלא גדול ויש נוהגין כן גם בשבת תשובה". ומשמע שהוא מטעם חשי־בות (ראה מטה אפרים סתר"ב סעי' מ: ויש לקרות להפטורה זו איש חשוב).

— אבל הרי זוהי החשיבות (ע"ד חשי־בות התשובה על שאר המצות. להעיר מ־לקו"ת ד"ה כי המצוה הזאת).

שובה" לא רק ע"ש תחלת ההפטרה, אלא (גם, ובעיקר) מצד תוכנו של השבת, שהו"ע התשובה (שבסיבתה קוראין הפטרה זו).

ונמצא, דגם לדיעה זו הרי השם "שבת שובה" מורה על שייכותו המיוחדת של שבת זה לענין התשובה.

וצ"ל: מהי השייכות המיוחדת בין שבת זה (מצד ענין השבת שבו) לענין התשובה?

ג. והביאור בכ"ז:

ידוע פירוש אדמו"ז[16] על מאמר רז"ל[17] (בהחילוק שבין התשובה דכל השנה להתשובה דעשי"ת) "הא (בעשי"ת) ביחיד הא (כל השנה) בציבור" — שהתשובה דעשי"ת היא מצד בחי' "יחיד" שבאדם — יחידה שבנפש, והתשובה דכל השנה היא מצד בחי' "ציבור" שבאדם — עשרה כחות הפנימיים.

וב' בחי' אלו בתשובה [א) מצד עשרה כחות הנפש, ב) מצד יחידה שבנפש] מתאימות לב' המדריגות שבתשובה: א) תשובה תתאה — שענינה לתקן עוונותיו של האדם, ב) תשובה עילאה — שענינה[18] בכללות "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה"[19], דביקות הנשמה בשרשה ומקורה[20].

והביאור בזה:

כללות העבודה דתומ"צ היא התקשרות האדם לאלקות מצד כחות הפנימיים שלו[21]. וכשעובר ר"ל על א' ממצות התורה, נעשה עי"ז חסרון ופגם בהתקשרות הכחות שלו להקב"ה. ומכיון שמצד הכחות פנימיים שלו נעשה נפרד מאלקות, לכן בכדי לחזור ולקשרם לאלקות, צריך לעורר עצם נפשו שלמעלה מהכחות פנימיים; כי החטאים אינם פועלים חלישות בהתקשרות עצם נפשו לאלקות[22], ולכן ביכולתו לחזור ולקשר גם את הכחות שלו להקב"ה[23].

---

16) לקו"ת תבא מג, סע"ד. ובחנוכה אריאל האזינו (מד, ב): בזה"ל שמענו בליאדי כאן ליחיד הוא בחי' תשובה דיחידה ליחידו ש"ע כאן לצבור לבחי' הגי קוין דמדות עכ"ל. — ולהעיר דאף דמפרש שם "והמדות גק' צבור ורבים כי רבים ג' היינו ג' קוין דמדות"

בנדו"ד הרי הכוונה (כפשוטה) לעשרה (מישראל). ומש"כ "דמדות" — ע"י"ש ש"ס הכוונה מוחין דגדלות הנמשכים במדות עליונות.

17) ר"ה יח, א. יבמות מט, ב. קה, א.

18) אגה"ת פ"ח ואילך. לקו"ת ר"פ האזינו.

ע"י קהלת יב, ז.

20) ראה לקו"ת נצבים (מו, סע"ד) דב' כחי' תשו"ת ותשו"ע הם כ' בחי' ממלא וסובב שבנפש. ובלקו"ת ראה (כז, א) ושה"ש (מט, סע"ב. נא, א) דתשובה עילאה הוא גילוי בחי' יחידה.

21) ועד"ז ההמשכה שע"י קיום המצות הוא "לאתקנא רזא דשמי'" — המשכת אורות בכלים דע"ס כי "רמ"ח פיקודין אינון רמ"ח איברין דמלכא" (ראה תו"א סז, ד. לקו"ת נצבים מה, ב. ובכ"מ).

22) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1151.

23) ועד"ז למעלה (ראה לעיל הערה 21), ד"מאחר שפגם בשם הוי' ע"י שחיסר מצוה כו' והתשובה היא באה לתקן ולהמשיך הוי', לכך צ"ל התשובה מגעת למעלה מעלה לבחי' אנכי הוא עצמותו ית' להמשיך בחי' הוי' משם למלאות

אמנם, מכיון שענינה של תשובה זו הוא למלאות הפגם והחסרון של הכחות פנימיים, הרי בהכרח לומר שהיא ממדריגה בנפש שיש לה שייכות להכחות, והחסרון בהם — על ידי עוונות — „תופס מקום אצלה"; ז. א. דתשובה זו, אף שגם היא באה מצד עצם נפשו שלמעלה מהכחות פנימיים, אבל היא ממדרי' בנפש שכבר נמשכה להיות בחי' שרש ומקור אל הכחות, ולא עצם הנפש ממש[24].

אבל בחי' יחידה — עצם הנפש שלמעלה מלהיות שרש ומקור אל הכחות — היא למעלה לגמרי מענין החטאים[25]. והתשובה מצד בחי' זו אינה על חטאים ועוונות, אלא עניגה העלי' מחיל אל חיל בדביקות ה' נשמה בשרשה ומקורה.

וזוהי מעלתה של התשובה דעשי"ת על התשובה של כל השנה — ה' עבודה דתשובה עילאה, מצד בחי' יחידה שבנפש.

ד. והנה, דוגמת ב' בחי' אלו ב' תשובה, הם בכללות ב' אופני העבודה דימות החול ודיום השבת:

בימות החול הרי עיקר עבודת האדם היא עבודת הבירורים, ע"י הל"ט מלאכות ועובדין דחול, שענינם לברר עניני רשות ולהעלותם לקדושה[26].

ודוגמתה בעבודת התשובה היא בחי' תשו"ת — העבודה עם הכחות פנימיים שלו, שהיו נפרדים מאלקות, לחזור ולקשרם לקדושה.

אבל ביום השבת המלאכה אסורה, כי מצד עליית העולמות ביום השבת, הרי האדם הוא למעלה מעניני העולם (ועבודת הבירורים); ועבודתו אז היא העלי' מדרגא לדרגא בקדושה גופא[27].

ובדרגות התשובה, עבודת יום ה' שבת היא תשו"ע[28] — דביקות ועליית הנשמה לשרשה ומקורה.

ובזה יש לבאר העילוי בעבודת ה' תשובה של שבת תשובה על עבודת התשובה דשאר הימים מעשי"ת:

כמדובר כמ"פ, הנה הז' ימים שבין ר"ה ויוהכ"פ הם כנגד ז' ימי השבוע של כל השנה, דבכל יום מז' ימים אלו בו התשובה והתיקון על אותו היום בשבוע של כל שבועות השנה (דהיינו, ביום א' התשובה והתיקון על כל יום א' דכל השנה, ביום ב' על כל יום ב' דכל השנה וכו')[29].

ועפ"ז מובן, דאף שבכללות הרי כל עשי"ת ענינם תשו"ע, כנ"ל, בכ"ז, מאחר שימי החול דעשי"ת ענינם ה' תיקון על העבודה דימות החול של כל השנה, אין זו אמיתית ושלימות העבודה דתשו"ע.

הפגם והחסרון" (לקו"ת נצבים שם, ג"ד. וראה לקו"ת אחרי כו, ג. דרמ"צ מצות וידוי ותשובה, ובכ"מ).

24) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1145 (ובהנסמן שם) דתשובה מכיון שעניגה הוא לתקן הענינים דהיפך רצון העליון הרי גם היא שייכת לבחי' רצון (אלא שבזה גופא היא מגעת בעומק הרצון, בבעל הרצון) ולא בעצמותו ממש.

25) ראה אוה"ת בראשית כרך ו ע' 2090 בסופו.

26) תו"א יג, א. סה, ב-ג. קיג, א. לקו"ת בלק עב, א ואילך. ועוד.

27) אגה"ת פ"י. לקו"ת שבת שובה סו, ג. ועוד.

28) ראה ש' הכתובות דרושי ר"ה (לפני דרוש הא').

משא"כ ביום השבת דז' ימים אלו, שבו התשובה והתיקון על העבודה דיום השבת של כל השנה, הרי עבודת יום זה היא השלימות בהעבודה ד־תשו"ע.

ה. עפ"י כהנ"ל יש לבאר השיי־כות של דרשת הספרי — משה הי' „קרוב לשמים" (כנ"ל ס"א) — לשבת תשובה:

ב' הבחינות — „ארץ" ו„שמים" בנפש האדם, הם בכלל — הכחות פנימיים ועצם הנשמה: הכחות פני־מיים, שבאים בהתלבשות באברי הגוף, הם בחי' „ארץ" שבאדם; ועצם ה־נשמה, בחי' יחידה, שבבחי' מקיף על הגוף, היא בחי' „שמים" שבאדם[29].

ולכן ב' הבחינות שבתשובה [(א) תשו"ת — מצד הכחות פנימיים, ב) תשו"ע — מצד בחי' יחידה] מתאימות לב' הבחינות „ארץ" (תשו"ת) ו„שמים" (תשו"ע)[30].

ועפ"י המבואר לעיל (ס"ג) אשר התשובה דעשי"ת בכלל ושבת תשובה בפרט היא העבודה דתשו"ע, הנה מובן כי בימים אלו על האדם להיות „קרוב לשמים" — העבודה דתשו"ע[31].

ובזה יובן איך שביכולת כל אדם להגיע למדריגה זו ד„קרוב לשמים".

והביאור: זה שעבודת עשי"ת היא תשו"ע, אינו בא מצד האדם העובד, אלא מצד הכח שנותנים מלמעלה.

וכדרשת חז"ל[32] עה"פ[33] „דרשו הוי' בהמצאו גו' בהיותו קרוב" — „אלו עשרה ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ", דבימים אלו הרי הקב"ה „קרוב" — „קירוב המאור אל הניצוץ"[34], שזה פועל על ה„ניצוץ" שיימשך (זאל זיך ציען) למקורו — המאור.

ולכן אף שבכל ימות השנה צ"ל העבודה בסדר והדרגה — מקודם תשו"ת, ורק אח"כ להגיע לתשו"ע, הרי בעשי"ת יש נתינת כח מלמעלה לכאו"א שיוכל להגיע להיות „קרוב לשמים" — תשו"ע.

ומעלה מיוחדת בקביעות אשר שבת תשובה בא תיכף אחרי ר"ה, ושבוע הימים בין ר"ה ליוהכ"פ מתחיל ביום השבת — דכיון דשבת „מיני' מת־ברכין כולא יומין"[35], ה"ז נתינת כח מיוחד שגם העבודה דכל שאר ה־עשי"ת תהי' במדריגת תשו"ע דיום השבת.

(משיחות שבת תשובה תשכ"ב, תשכ"ז)

---

29) לקו"ת שה"ש ד"ה כי כאשר ה־שמים החדשים (מט, ג).

30) לקו"ת שם (שם, ב־ג) וביאורו (ג, ג ואילך).

31) ראה לקו"ת שם (ג, סע"ב־ג). ועד"ז בד' ימים שבין יוהכ"פ לסוכות (ראה לעיל הערה 7), הרי מובן שהתשובה היא באופן נעלה עוד יותר (שהרי מעלין בקודש). ולכאו' חידוש הוא לומר שהיא למע' מהתשובה דעשי"ת ויוהכ"פ, וכהלשון (ראה הערה הנ"ל): „איצטער ערשט דאַרפן תשובה סאָן". וצ"ע בכ"ז.

[מה שלא נתבארה מעלה זו* דד' ימים אלו בפירוש בש"ס ופוסקים — י"ל שהוא ע"ד המבואר בנוגע להקפות שלא נזכרו בתושב"כ ולא בש"ס כו' (לקו"ת סוכות פ, ג. סידור אדה"ז רסט, ב)].

32) ישעי' נה, ו.

33) ד"ח יג, ד ע"ד. כא, סע"ב. צא, א. קונטרס העבודה ספ"ה.

34) זח"ב סג, ב. פח, א.

---

*) כ"א רק שאז אין עתונות כי טרודים במצות (ויק"ר פ"ל, ז. ועוד).